

Ceartha Fostaíochta Oibrithe Tí in Éirinn

Céard is oibrí tí ann?

Go ginearálta, tugtar oibrí faoi reachtaíocht na hÉireann ar dhuine a oibríonn faoi chonradh fostaíochta¹. Féadtar an conradh sin a chur in iúl ó bhéal nó i scríbhinn.

Is é an sainmhíniú a thugann [Coinbhinsiún Oibríthe Tí an ILO, 2011 \(Uimh. 189\)](#) ar oibrí tí ná aon duine atá fostaithe in obair thí laistigh de chaidreamh fostaíochta i dteaghlach nó i dteaghlaigh. Ní mheastar gurb oibrí tí duine a thugann faoi obair thí go hócáideach nó gan choinne amháin, seachas ar bhonn gairme.

Féadtar a áireamh le hobair thí, glantachán, cócaireacht, níosán, feighlíocht leanaí, cúram do dhaoine muinteartha breacaosta nó breoite, garraíodóireacht agus cothabháil, tiomáint agus aon dualgais eile a bhaineann le teaghlach.

Tá an earnáil obair thí an-leochaileach i leith saothrú ar roinnt cúiseanna:

- Caitheann oibríthe iasachta léi mar limistéar ina bhfuil deiseanna fostaíochta, agus d'fhéadfadh ceisteanna teanga, cultúrtha agus dlí (inimirce/cead oibre) eascairt as seo
- Mar gheall ar nádúr aonraithe na hoibre tí a dhéantar i dtithe príobháideacha, bítear ag brath ar fhostóirí
- Bítear ag súil leis, go minic, go n-oibreoidh oibríthe tí uaireanta níos faide ná oibríthe eile
- Is gnách go mbíonn na rátaí pá san earnáil íseal
- D'fhéadfadh easpa taifid agus conarthaí fostaíochta a bheith ann nó bíonn go minic.

Cén cearta atá ag oibríthe tí?

Tá na cearta agus an chosaint chéanna ag oibríthe a fhostaítear go dlíthiúil agus atá ag aon oibrí eile faoi dhlí na hÉireann. Chuir an Coimisiún um Chaidreamh Oibreachais, i gcomhairle le hionadaithe de

¹ Sainítear in Alt 2 den [Acht um Pá Íosta Náisiúnta, 2000](#) conradh fostaíochta ar mhaithe le Pá Íosta Náisiúnta

na Comhpháirtithe Sóisialta, Cód Cleachtais um Dhaoine a Fostaítear i dTithe Daoine Eile a Chosaint (2007) i dtoll a chéile ina leagtar amach cearta na ndaoine a fostaítear i dtithe príobháideacha.

Go hachomair, áirítear an méid a leanas le cearta fostaíochta oibrithe tí:

- Ráiteas scríofa téarmaí agus coinníollacha fostaíochta nó conradh scríofa fostaíochta a fháil
- Ráiteas scríofa pá a fháil (Duillín Pá)
- Go n-íocfar leo an Pá Íosta Náisiúnta **ar a laghad**
- Go dtugtar dóibh Saoire Bhliantúil agus Saoirí Poiblí
- Nach n-oibreoidís breis agus seachtain oibre 48 uair
- Go n-íocfar breis airgid leo as an obair a dhéantar ar an Domhnach
- Go dtugtar sosanna/tréimhsí scíthe dóibh
- Go dtugtar an fógra íosta dóibh sula ndífhóstar iad
- Go n-oibríonn siad i dtimpeallacht shábháilte agus fholláin oibre
- Go dtugtar an ceart dóibh i leith príobháideachais agus chun tabhairt faoi ghníomhaíochtaí pearsanta fóillíochta
- Go gcláraítear iad mar fostaí leis na Coimisinéirí Ioncaim agus leis an Roinn Coimirce Sóisialaí
- Nach ndéantar idirdhealú ina leith mar gheall ar inscne, stádas teaghlaigh nó **sibhialta**, aois, míchumas, cineál, gnéaschlaonadh, reiligiún nó ballraíocht den Lucht Siúil.
- Nach gcoimeádfaidh fostóirí cáipéisí pearsanta (ar nós pasanna, aitheantas, ceadúnas tiomána etc)
- Go mbíonn cearta comhionanna ag oibrithe páirtaimseartha, **téarma sheasta** agus gníomhaireachta
- Go dtugtar cosaint speisialta do dhaoine óga atá fostaithe
- Teidlíochtaí máithreachais.

D'fhéadfadh sárúithe ar chearta dlíthiúla tarlú cibé acu de rún nó mar gheall ar easpa eolais ar dhualgais dhlíthiúla. Ar a shon sin, gan aird ar conas a tharlaíonn na sárúithe sin, d'fhéadfadh cionta a bheith i gceist leo a ndéanfaí na fostóirí a ionchúiseamh dá mbarr.

Cén íocaíocht atá fostaí i dteideal a fháil?

Is é an Pá Náisiúnta Íosta an t-íosráta san uair a shocraigh an dlí nach mór a íoc le fostaithe, agus athraíonn sé ag brath ar aois agus ar thaithí an fostaí. **Ní chuireann seo srian ar fhostóirí agus ar**

fhostaithe ar ráta a chomhaontú a sháraíonn an t-íosráta reachtúil. Is iad seo a leanas na rátaí reatha:

Aois/taithí an fhostaí	Ráta san uair an PNÍ
Faoi 18 mbliana	€6.06
Os cionn 18 mbliana agus sa chéad bhliain tar éis dháta na chéadfhostaíochta	€6.92
Os cionn 18 mbliana agus sa dara bliain tar éis dháta na chéadfhostaíochta	€7.79
Oibrí fásta le taithí	€8.65

Deimhnítear an ráta san uair a íoctar le fostaí tríd an t-ollphá a roinnt faoin líon iomlán uaireanta oibre. Féadtar a áireamh leis an ollphá na liúntais a leanas le haghaidh béilí agus/nó lóistín **sa chás go soláthraíonn fostóir iad d'fhostaí:**

- Béilí agus lóistíocht iomlán: €54.13 sa tseachtain nó €7.73 sa lá.
- Béilí amháin: €32.14 sa tseachtain nó €4.60 sa lá.
- Lóistíocht amháin: €21.85 sa tseachtain nó €3.14 sa lá

Céard iad na rialacha a bhaineann le huaireanta oibre?

Ní féidir leis an meánseachtain uasta oibre le haghaidh oibríthe tí 48 uair a shárú. Ní chuireann seo srian 48 uair ar aon seachtain ar leith oibre, ach nuair a ghlactar an meán thar 4 mhí, níor cheart go sáródh na huaireanta seachtainiúla a oibríodh 48 uair.

Tá breisiú le híoc ar uaireanta a oibrítear ar an Domhnach. Mura gcuirtear seo san áireamh sa ráta pá, ní mór d'fhostóir ceann amháin nó níos mó den mhéid a leanas a thabhairt mar gheall ar obair ar an Domhnach: liúntas, méadú pá do na huaireanta a oibrítear ar an Domhnach nó am saor ón obair as a n-íoctar.

Tá fostaí i dteideal sos 15 nóiméad a fháil tar éis tréimhse oibre 4 ½ uair agus sos 30 nóiméad má oibrítear breis agus 6 huair an chloig, ar féidir leis seo an chéad sos 15 nóiméad a áireamh. Ní gá íoc as na sosanna seo agus ní mheastar go bhfuil siad mar chuid den am oibre.

Cén taifid ar cheart d'fhostóir a choimeád?

Tá ar gach fostóir taifid shonracha a choimeád maidir le gach fostaí. Ní mór don fhostóir na taifid seo a choimeád ar feadh 3 bliana. Má theipeann orthu na taifid seo a choimeád, d'fhéadfaí an fostóir a ionchúiseamh:

- Uimhir chláráithe an fhostóra leis na Coimisinéirí Ioncaim
- Ainmneacha, seoladh agus uimhreacha PSP na bhfostaithe
- Dátaí tosaigh/foirceanta na fostaíochta
- Téarmaí/conradh fostaíochta scríofa
- Taifid ar shaoire bhliantúil agus ar shaoirí poiblí a glacadh
- Uaireanta oibre (amanna tosaigh agus críochnaithe san áireamh)
- Sonraí faoin bpárolla agus duillíní pá
- Clár d'aon fhostaithe faoi 18 mbliana d'aois
- Sonraí ar aon bhéilí agus lóistíocht a cuireadh ar fáil
- Ceadanna fostaíochta nó fianaise i leith cead sonrath inimirce a cheadaíonn náisiúnaigh neamh-LEE oibriú

D'fhéadfadh na taifid seo bheith ag teastáil i gcás go ndéanann Cigire an Údarás Náisiúnta um Chearta Fostaíochta imscrúdú.

Gearáin

Ba cheart gearáin a dhéanamh maidir le cearta agus comhionannas fostaíochta don Choimisiún um Chaidrimh Oibreachais. D'fhéadfadh éisteacht ag Coimisinéir um Chearta nó imscrúdú ag cigire [an Údarás Náisiúnta um Chearta Fostaíochta \(NERA\)](#) bheith mar thoradh ar ghearáin.

Ba cheart gearáin a bhaineann le ceistanna Sláinte agus Sábháilteachta san ionad oibre a dhéanamh leis [an Údarás Sláinte agus Sábháilteachta](#).

Ceisteanna Coitianta

Céard a tharlaíonn má bhíonn éiginnteacht faoi cé acu an fostaí nó nach fostaí duine?

Deimhnítear cé acu an fostaí nó nach fostaí duine trí thagairt a dhéanamh d'fhorálacha na reachtaíochta reatha fostaíochta agus an dlí bunaithe conarthaí. **Ní chiallaíonn sé i gcónaí go bhfuil Conradh fostaíochta i gceist má úsáidtear ainmniúcháin ar nós Au Pair nó cur síos eile ar shocruithe idir páirtithe toilithe.** Thabharfaí caidreamh conartha le fios má thugann duine faoi dhualgas do dhuine eile chun íocaíocht a fháil.

Má bhíonn ceist ann maidir le cibé acu an fostaí nó duine féinfhostaithe an duine, tá treoir ar fáil sa [Chód Cleachtas maidir le Stádas Fostaíochta nó Féinfhostaithe Daoine a Chinntiú](#).

Má íocaim €150 sa tseachtain le m'fhostaí, conas is féidir liom bheith cinnte go bhfuil a gcuid ceart á bhfáil acu faoin Acht um Pá Íosta Náisiúnta?

Chun na huaireanta uasta a ríomh is féidir le fostaí oibriú go dlíthiúil ar an ráta íosta reachtúil agus an tAcht um Pá Íosta Náisiúnta a chomhlíonadh, ba cheart an t-ollphá agus an liúntas cuí le haghaidh béilí agus/nó lóistín a roinnt faoin ráta cuí um Pá Íosta Náisiúnta don fhostaí. **Tá dualgas dlíthiúil ar fhostóirí chun taifid a choimeád ar na huaireanta a oibríodh.**

Shárófaí an tAcht um Pá Íosta Náisiúnta dá n-oibreofaí os cionn an mhéid uaireanta a shonraítear sa tábla thíos le haghaidh gach aicme fostaí a liostaítear sa tábla thíos:

Aois/taithí	Cónaí sa teach agus Béilí	Béilí amháin	Gan cónaí sa teach agus béilí ar bith
Faoi 18 mbliana	33.7 uair	30.1 uair	24.8 uair
Os cionn 18 mbliana agus sa chéad bhliain tar éis dháta na chéadfhostaíochta	29.5 uair	26.3 uair	21.7 uair

Os cionn 18 mbliana agus sa chéad bhliain tar éis dháta na chéadfhostaíochta	26.2 uair	23.4 uair	19.3 uair
Oibrí fásta le taithí	23.6 uair	21.1 uair	17.3 uair.

Ní dhéileálann an tábla seo thuas ach leis na huairéanta oibre a cheadaítear ar na rátaí oiriúnacha íosta, ní chuireann seo srian ar fhostóirí agus ar fhostaithe ar ráta a chomhaontú a sháraíonn an t-íosráta reachtúil.

Ba mhian liom labhairt le duine éigin faoi mo chás ach níor mhaith liom go mbeidh a fhios ag m'fhostóir?

Déanfaidh cigirí an Údaráis Náisiúnta um Chearta Fostaíochta plé ar aon ghearáin ó oibrithe tí ar bhonn rúnda agus anaithnid, más gá. Ní thitfeadh aon ghníomhartha amach a mbeidh ar an bhfostóir iad féin a chur in aithne dá bhfostaí dóibh gan toiliú an fhostaí. Féadfaidh fostaithe teagmháil a dhéanamh le himscrúdú an NERA ag 1890 80 80 90 nó trí ríomhphost a sheoladh chuig inspection@employmentrights.ie

I measc na dteagmhálaithe áisiúla eile tá an méid a leanas:

Soláthraíonn Faisnéis do Shaoránaigh, a bhfuil oifigí acu ar fud na tíre, faisnéis ar sheirbhísí poiblí agus ar theidlíochtaí agus féadtar teagmháil a dhéanamh leo ar 0761 07 4000 (ó Luan go hAoine, idir 9am agus 8pm) nó ag www.citizensinformation.ie/en/

Tá feachtas ag Comhdháil na gCeardchumann le haghaidh cearta níos fearr d'oibrithe tí agus féadtar teagmháil a dhéanamh leo ar an nguthán ar 01 8897777 nó ag www.ictu.ie

D'fhéadfadh eagraíochtaí oibrithe imircigh, ar nós Ionad Chearta na nImirceach in Éirinn (01 888 1355 nó info@mrci.ie) bheith in ann faisnéis agus cúnamh a sholáthar.

Sonraí teagmhála/tuilleadh faisnéise

Seirbhísí do Chustaiméirí Caidrimh Thionscail

www.workplacerelations.ie

Íosghlao: 1890 80 80 90

Facs: 059 9178909

Ba cheart do ghlaiteoirí iasachta glao ar +353
59 917 8990

An tÚdarás Sláinte agus Sábháilteachta

www.hsa.ie

Íosghlao: 1890 289 389 (Idir 9am agus 5pm, ó

Luan go hAoine)

Facs: 01 614 7125

Ríomhphost: wcu@hsa.ie

Ba cheart do ghlaiteoirí iasachta glao ar +353
1 614 7000